

ШЕВЧЕНКО Григорій Анатолійович,
здобувач Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник:

ПОМАЗАН Дмитро Юрійович,
асистент кафедри історії та археології
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького, PhD

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

В умовах повномасштабної війни та тотальної глобалізації питання збереження та утвердження національної ідентичності набуло екзистенційного значення для української держави. Як зазначають дослідники, сьогодення вимагає переосмислення історичних фактів, досягнень українського народу в освіті, науці та культурі. Віра у перемогу та необхідність зміцнення державності спонукають до глибшого вивчення процесів формування національної ідентичності молодого покоління [1, с. 1].

Національно-патріотичне виховання визначено одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Його мета – розвиток національної свідомості на основі цінностей: самобутності, волі, соборності та гідності. Російська агресія внесла корективи у стратегічні підходи до виховання, акцентуючи на готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [2, с. 60].

Наразі постає проблема у необхідності переходу від декларативного патріотизму до системного формування громадянської компетентності та ідентичності безпосередньо в освітньому процесі, зокрема на уроках історії та громадянської освіти.

Основним завданням сучасної громадянської освіти є робота над розвитком самосвідомості учнів. Дослідниця Олена Пометун пропонує дидактичну модель формування ідентичності, яка є комплексною та складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: когнітивний (епістемологічний), тобто сукупність знань про історію, право, культуру; емоційно-ціннісний, що проявляється через мотивацію до дій, власні ставлення, орієнтовані на національні та громадянські цінності, їх особистісне прийняття; діяльнісно-поведінковий – реальна участь у житті громади й держави [3, с. 62]. Завдяки цьому підходу можна конкретизувати зміни, яких має зазнати зміст навчання: домінування україноцентричного бачення власної та світової історії, а також акцентуація на демократичних цінностях.

Формування ідентичності не може обмежуватися окремими заходами. Воно передбачає створення умов для інтеграції національно-патріотичного

виховання в усі компоненти освітнього процесу. Це вимагає розробки нових навчальних програм і матеріалів, що враховують як найкращі вітчизняні, так і міжнародні практики, а також залучення до процесу всіх стейкхолдерів: вчителів, учнів, батьків та місцеві громади [1, с. 1].

Важливим аспектом є вікова періодизація. Наприклад, підлітковий вік виокремлюється як окремий етап формування ідентичності, оскільки учні цього віку вже здатні свідомо обирати свою приналежність до української нації та демократичної правової держави [3, с. 62].

У практичній площині, особливо в умовах війни, освітній процес має бути гнучким. Нормативні документи акцентують увагу на змінах у роботі з національно-патріотичного виховання, спричинених агресією РФ. Це вимагає від учителя використання методів, що формують і знання, і психологічну стійкість та соціальну активність [2, с. 60].

Ефективним інструментарієм залишаються інтерактивні технології навчання. Як зазначається у дослідженнях (зокрема, О. Пометун та Л. Пироженко), сучасний урок має будуватися на взаємодії, що дозволяє учням «проживати» демократичні процедури, а не просто чути про них. Це особливо важливо в контексті збереження національної ідентичності в умовах глобалізації [4, с. 296].

Науковці Інституту проблем виховання НАПН України у своїх монографічних дослідженнях підкреслюють, що утвердження української національної та громадянської ідентичності є стратегічним завданням, яке реалізується через програми на кшталт «Нова українська школа» та спеціалізовані програми виховання смисложиттєвих цінностей [5].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що формування національної ідентичності на уроках громадянської освіти є складним і багатовимірним процесом, який не може обмежуватися лише передачею теоретичних знань. Як засвідчує аналіз наукових джерел, досягнення цієї мети можливе виключно через системне поєднання когнітивної, емоційно-ціннісної та діяльнісної складових, що дозволяє учням не тільки усвідомити свою приналежність до української нації, а й мотивує їх до активної участі в житті громади. В умовах воєнного стану критичного значення набуває утвердження україноцентричного світогляду та здатності протистояти викликам часу. І саме це перетворює громадянську освіту на стратегічний інструмент виховання свідомого покоління, готового до захисту та розбудови незалежної держави.

Список використаних джерел

1. Гончарова В. І., Леонова В. І. Формування національної ідентичності здобувачів освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 75. С. 123–126.
2. Кудін В. С. Особливості роботи з національно-патріотичного виховання молодого покоління. С. 60–62.
3. Пометун О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни

та повоєнного розвитку України. *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 62–72.

4. Каліманова О. Формування національної ідентичності учня в роботі класного керівника. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Том 1. 2021. № 41. С. 294–299.

5. Утвердження української національної та громадянської ідентичності : монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко та ін. Київ : Компрінт, 2024. 232 с.

ШЕВЧУК Святослав Віталійович,

студент Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

ДОБРЖАНСЬКА Олена Леонідівна,

доцент кафедри міжнародної інформації Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИК ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної російсько-української війни 2022–2026 років процеси формування та кристалізації національної ідентичності набувають виразно прикладного характеру, зміщуючись із рівня абстрактних ідеологічних наративів у сферу безпосереднього щоденного досвіду. Теоретичною рамкою даного дослідження виступає концепція «повсякденного націоналізму» (everyday nationalism), яка розглядає націю не як статичну даність, а як динамічний конструкт, що постійно відтворюється через рутинні дії, звички, тілесні практики та символічні жести пересічних громадян [1; 2]. В ситуації екзистенційної загрози ці практики виконують не лише функцію ідентифікації, а й інтегративну функцію, сприяючи збереженню соціальної цілісності та стійкості суспільства. Крім того, національна ідентичність, тобто усвідомлення групою та кожним її членом своєї належності до нації та відповідальності за її самореалізацію як суб'єкта соціальної дійсності [3],